

SPOMEN-DOM
MITAR TRIFUNOVIĆ
UČO

BOSANSKI ŠAMAC

BOSANSKI ŠAMAC

IZDANJE POVODOM 40 GODINA
USTANKA NARODA I NARODNOSTI
JUGOSLAVIJE (1941—1981)

Gojko JOKIĆ

SPOMEN-DOM

MITAR TRIFUNOVIĆ
UČO

Bosanski Šamac

turistički vodič
1981.

Turistički vodiči
Biblioteka
SPOMENICI REVOLUCIJE

AUTOR TEKSTA
Gojko Jokić

RECENZENTI
Komisija za istoriju radničkog i komunističkog pokreta Opštinske konferencije SK Bosanski Šamac
Gavrilo Tubaković

IZDAVAČI
Spomen-dom „Mitar Trifunović Učo“, Bosanski Šamac i NIŠRO „Turistička štampa“, Beograd, Knez Mihajlova 21

ZA IZDAVAČE
Stevan Stević
Mirosljub Maksimović-Markštajn

UREDNIK
Tanja Rović

LIKOVNO-GRAFIČKA OPREMA
Milorad Radin

SNIMCI
R. Ranisavljević i Sulejman Balić

TIRAŽ
20.000 primeraka

ŠTAMPA
BIGZ, Beograd
Oktobar 1981. godine

Na prvoj strani korica: Spomen-dom „Mitar Trifunović Učo“
Na posljednjoj strani korica: Bosanski Šamac

Biblioteci turističkih vodiča SPOMENICI REVOLUCIJE dodijeljena je ZLATNA PLAKETA na Devetom međunarodnom sajmu turizma i sporta 78. u Sarajevu, marta 1978. godine.

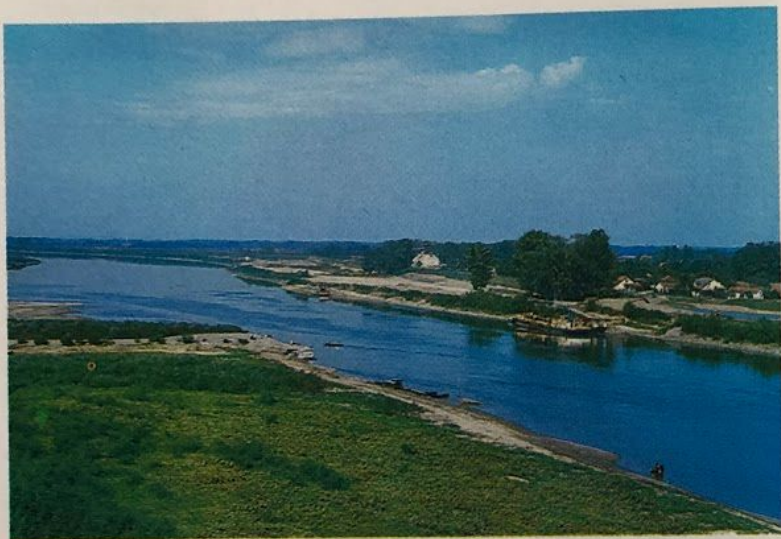

Cvijetin Mijatović otvara Spomen-dom „Mitar Trifunović Učo“, na svečanosti 6. jula 1980. g.

„...Mitar Trifunović Učo ostaće oličenje one herojske revolucionarne borbe koju je vodila radnička klasa...“

On je umio da, bolje nego iko drugi, običnim razumljivim jezikom objašnjava i ubjeđuje, da razbija sumnje, da hrabri i otvara perspektivu. On je, istovremeno, pokazao veliki smisao za realnost, smisao da pronalazi konkretne i moguće forme borbe, da ocjenjuje vrijeme i mogućnosti za pojedine akcije, a iz neuspjeha da izvlači pouke. Poznata je bila njegova staloženost, hrabrost, upornost, rijetko samopožrtvovanje i skromnost. On se svuda nalazio i nije imao vremena za lični život.“

Cvijetin Mijatović

Na obali Save

Pitomo se razliva Posavina, ogrljena zelenilom krošnji i dostojanstvenim tokovima voda. U toj širini, upravo tamo gdje uvire Bosna u Savu, je Bosanski Šamac, od nastanka uvijek smišljeno podizan... U zamahu savremenog života, nekad siromašna poljoprivredna opština sve se više okreće industrijskoj proizvodnji. Tako se preobražava ovaj dio sjeveroistočne Bosne, kao i čitava SR Bosna i Hercegovina, na dinamičnim putevima poslijeratnog razvoja u socijalističkoj i samoupravnoj Jugoslaviji.

Odavde, iz obližnjeg sela Brvnika, krenuo je u vrtlog borbe za radnička prava Mitar Trifunović Učo. Djelovao je kao revolucionar i komunista preko tri decenije i ostavio dubokog traga u radničkom pokretu. „Urastao svim svojim bićem u tlo stvarnosti Bosne i Hercegovine, on je svojim pogledima i djelom insistirao da treba tražiti puteve revolucionarne borbe koji odgovaraju našim istorijskim uslovima i socijalnim prilikama, mogućnostima naše radničke klase i slobodarskih težnjama naših naroda“ (Raif Dizdarević).

Uči se Bosanski Šamac dostojno odužio — širokom akcijom solidarnosti podignut je spomen-dom koji nosi njegovo ime. Ljepšeg spomenika takvoj ličnosti nema, jer u prostranom i lijepom zdanju struji neprekidno život, okupljaju se svakodnevno ljudi, posebno mladi. Tu je škola iskustva za sve generacije, a i najbolje sjećanje na jednog od najobrazovanijih marksista svoga vremena — Crvenog Uču, kome je život bio najpouzdanija učionica.

4

MITAR TRIFUNOVIĆ UČO

Crvenom Uči, iz malog posavskog Brvnika, „svaka mu bila jasna koju reče“ — život je protekao kao borba bez prestanka, bez uzmaca. Takav je ostao do svog zadnjeg daha, do surove smrti u koncentracionom logoru Jasenovac, 1942. godine.

Nema boljeg svjedočenja o ličnosti Mitra Trifunovića Uče, od kazivanja Cvijetina Mijatovića.

„... Još kao školarac u Tuzli, jednog dana, s onu stranu ulice, ugledao sam jednu markantnu ličnost, krupnog čovjeka sa kačkatom, koga su svi pozdravljali. Pokušao sam da dokučim ko bi to mogao biti. Pomislio sam da bi to mogao biti direktor gimnazije. Međutim, moji drugovi, djeca iz grada, rekoše: „Zar ga ne znaš, to je vođa komunista, Crveni Učo, hajde da ga pozdravimo!...“

I poslije, nakon nekoliko godina, susreo sam se sa Učom 1937. godine i prenio mu poruku Centralnog komiteta KPJ da bi trebalo da ide na liječenje u Sovjetski Savez, pošto je bio iscrpljen i oronuo. Mislio sam da će to on rado prihvatiti. Ali, Učo je odgovorio: „Hvala drugovima, ali Učo nije za penziju. Dok sam god živ, ja hoću i mogu da se ovdje borim za stvar radnog naroda“. I opet sam vidio i doživio starog, nepokolebljivog Uču i bio ponosan zbog toga.

Takođe, još jedan susret sa Učom živi u meni neprestano. U vrijeme kada je, poslije napada Hitlera na našu zemlju, Partija pozvala sve komuniste da se stave u prve redove borbe za odbranu zemlje, Učo, iako star, iscrpljen i bolestan, odlučno traži da ide sa nama, tuzlanskim komunistima koji smo iz već okupirane Tuzle krenuli prema Sarajevu, tražeći mogućnost da se uključimo u borbu. Formalno smo Uču nosili na rukama skoro do Sarajeva. Kada smo vidjeli da se vojska bivše Jugoslavije raspada, da Nijemci ulaze u Sarajevo, mi smo se zajedno sa Učom opet vratili u Tuzlu, da prema dogovoru sa drugovima u Sarajevu nastavimo, u teškim uslovima okupacije, pripremanje oružane borbe za oslobođenje zemlje.

... Bio je jedan od najobrazovanijih marksista svoga vremena. Teško je bilo naći nekoga ko je posjedovao takvu marksističku biblioteku kakvu je imao Učo. On je i posljednji dinar odvajao za knjige. Pratio je naprednu štampu, našu i stranu, i sam mnogo pisao, javno istupao i, kao revolucionar, u svim krupnim strateškim pitanjima, o kojima se vodila borba u radničkom pokretu njegovog vremena, zauzimao najnaprednije stavove.

U najtežim situacijama, kakvih nije bilo malo u Učino doba, on je vidio izlaz. On nikada nije priznavao da postoje takve teškoće koje

5

Mitar Trifunović Učo

bi onemogućile da se politički djeluje. Nalazio je načina da se u svim okolnostima djeluje, pa čak kad je bio u zatvorima i internacijama. Bio je u tom pogledu uvijek primjer drugovima. Bio mu je stran, kako mi danas kažemo, svaki forumski rad, svako doktrinerstvo, šablon, sektaštvo, demagogija...". (Prosvjetni list, Sarajevo, broj 526, 1976. g.).

SMRT U JASENOVCU

April 1941. godine, počinje rat. Stara Jugoslavija doživljava politički i vojnički krah.

U Bosanskom Šamcu tekla je deseta godina Učinog izgnanstva, poslije robije u kaznenom zavodu Sremska Mitrovica.

Stari komunista, u poodmaklom dobu, nastoji da se neposredno uključi u akcije koje je tih dana vodila Komunistička partija Jugoslavije. Oblasni komitet KPJ za Tuzlu organizovao je njegovo prebacivanje iz Bosanskog Šamca u Tuzlu. Odavde, sa grupom komunista odlazi u Sarajevo, ali ga i tamo dočekuje opšti haos, pa se, zajedno sa drugovima, vraća u Tuzlu da nastave borbu.

Vlasti u Tuzli dobro su znale ko je Mitar Trifunović Učo. Zbog toga je morao ostati u ilegalnosti. Krijući se od ustaša živi u Kreki, u domu porodice rudara Nikole Ramljaka, koga poznaje od 1920. godine. Međutim, neko ga je, ipak, vidio i prijavio ustašama.

Učo je uhapšen 28. juna 1941. godine, i odveden u tuzlanski zatvor. Tu je kraće vrijeme, a zatim je otpremljen u koncentracioni logor Jasenovac.

Tu, u jednoj od najstrašnijih „fabrika smrti“ što ih pamti okupirana Evropa, gdje je ubijeno oko 700.000 ljudi, Učo ostaje dosljedan sebi. Govorio je logorašima:

— *Ovo su jeziva zvjerstva, a ipak je meni nešto toplo oko srca, jer ono što se radi neće dugo trajati. Ovo je kraj buržoaskog poretka, ovo je njegov krajnji i najdublji pad. Iza ovoga može doći samo socijalizam.*

U Jasenovcu se ubijalo bez prestanka. Često čovjek nije vrijedio ni koliko puščani metak... Logoraši, kojima je bilo neizvjesno svako sutra, pokušavali su ipak da se organizuju, da djeluju... Učo je raspoređen u jednu od baraka.

Iz zapisa preživjelog logoraša Riste Stjepanovića:

— Početkom 1942. godine u logoru Jasenovac nalazio se veći broj djece. Bila su smještena na raznim stranama po logoru i izložena svim mogućim nedaćama. Da bi ih bar donekle zaštitili donesena je odluka, u sporazumu sa logorskom upravom, da se okupe na jednom mjestu, i osnuje posebna Dječja grupa. Učo je postao njen grupnik. Svu djecu, uglavnom školskog uzrasta, smjestio je na tavanu zgrade gdje je bila obrtna grupa, i rasporedio prema uzrastu po desetinama.

— Učo se starao o djeci — koja su bila mahom sa partizanske Kozare — kao najbrižniji roditelj, nastojeći da svako dobije malo hrane, da održava najosnovniju higijenu... Držao ih na okupu... Držao im je najosnovniju školsku nastavu. Kada su ustaše ovo vidjele i one su počele da vrše nekakvu svoju obuku djece, koja se svodila na beskrajno marširanje.

— Uči smo doturali ponešto hrane, koliko se uopšte moglo, za decu. Sjećam se kako ju je pedantno dijelio na jednake dijelove

djeci, koja su se oko njega okupljala kao pilići. Posebno kada bi se našla koja jabuka, rezao bi je tako da nešto veći komad dobiju bolesni. Nikada ništa nije ostavljao sebi, govoreći da je djeci potrebnije jer su mladi, u razvoju.

— U julu 1942. godine došao je u inspekciju logora zloglasni koljač Maks Luburić. Sa grupom ustaša obišao je i djecu, koja su pred njim marširala i pjevala, a zatim ih je počeo da propituje. Jedan dječak obratio mu se sa „druže“, na šta se Luburić ljutito okrenuo svojim pratiocima i rekao: „Vuk dlaku mijenja, a ćud nikada“. Djeca su mu recitovala pjesmu „Oj Alija, Alija ti u zurlu sviraš...“, a kod dijela „ne pitam te čija je staza u raj kraća, već te pitam znaš li da smo braća...“, Luburić je opet ljutito reagovao. Posebno se obratio koljaču Alagi: „Čuješ li ovo Alaga, nazivaju te bratom!“ a djeci: „Biće vam staza u raj najkraća!“... Sutradan, poslije ove Luburićeve inspekcije, ustaše su pokupile svu djecu — njih preko 200 — odvele i poubijale.

— Učo je ostao sam, sav klonuo, utučen... Ubrzo su ustaše odvele i njega, i zvjerski ubile... Bilo je to polovinom jula 1942. godine.

Tako su protekli posljednji dani starog revolucionara... Za sve koji su ga tada sretali, a preživjelih je malo, ostao je ono što je uvijek i bio — Crveni Učo. I tim zadnjim otkucanjima života najdublje i najiskrenije je vezan za ovo današnje vrijeme, vrijeme socijalizma.

Odlikovao je Ordenom narodnog heroja — najvišim ratničkim znamenjem za neustrašive borce narodnooslobodilačkog rata, borbe kojoj se posvetio od svojih mladih dana.

RODNI BRVNIK

U selu Brvniku, kod Bosanskog Šamca, 27. oktobra 1880. godine rodio se Mitar Trifunović, sin Ilije i Cvijete. Majka mu je rano umrla, a otac se ponovo oženio i u drugom braku imao četvoro djece.

Najranije djetinjstvo proteklo je u siromaštvu i oskudici. Sa devet godina pohađa osnovnu školu u obližnjem Obudovcu. Pješači dnevno više kilometara, ali mu to ne smeta da bude odličan đak. U Brčkom se upisuje u Trgovačku školu, prepusten sam sebi, jer od oca nije mogao očekivati pomoć. Radi po bogatim kućama — najčešće za hranu i stan — i tako se školuje.

Željan znanja odlazi u Sarajevo, u Učiteljsku školu. Iako bez sredstava, upućen da živi od onoga što zaradi, odbija državnu stipendiju. Jer, Zemaljska vlada poručuje „da se stipendija ima smatrati kao milost koju vlada dariva, kada to probitku zemlje za volju nalazi za dobro, a nipošto pravo koje bi ko imao od nje tražiti“. Očito, Mitar nije spreman da bude odan režimski učitelj okupatorske Austro-Ugarske.

Pogled sa Save — Bosanski Šamac 1908. g.

Učiteljevanje

U 20. godini redovno je završio učiteljsku školu, a u jesen 1900. godine postavljen je za pripravnika u osnovnoj školi u Brocu, kod Bijeljine. Zbog vlage i lošeg stana narušeno mu je zdravlje, pa se za ljetnjeg raspusta 1901. godine liječi u sarajevskoj Zemaljskoj bolnici.

Čim je stekao pravo, poslije dvije godine, u Sarajevu polaže državni ispit. Decembra 1902. godine traži premještaj u neki zdraviji kraj. Tek 30. decembra 1903. godine prelazi za učitelja u osnovnu školu u Ugljeviku. Ostaje do kraja školske godine, kada, 5. jula 1904. godine, podnosi ostavku i odlazi.

Za četiri godine pokazao se kao primjeran učitelj, odan pozivu koji je odabrao. Naročito ga interesuje poljoprivreda. I sam siromašno seosko dijete, pokušava što više da pomogne seljacima, da bolje obrađuju zemlju i podižu stoku.

Okupatorske vlasti u tadašnjoj Bosni i Hercegovini posebno su vodile računa o školama, nastojeći da kroz obrazovanje utiču na pokornost naroda. Mladi učitelj Mitar, upravo suprotno od onoga što zahtjeva režim, objašnjavao je ljudima kako je okupator uzrok bijede i mnogih nedaća koje ih snalaze. Nastojao je da u njima razvija patriotska osjećanja, istovremeno da im pobliže objasni njihov stvarni socijalni položaj. Zato je bio poštovan i cijenjen.

U Srbiji

Mitar Trifunović je nestao iz Ugljevika... Tajno prelazi preko Drine u Srbiju. Od Ministarstva prosvete i veroispovesti Kraljevine

Srbije, u julu 1904. godine, traži učiteljski posao... Radio je kao učitelj u selu Ram, okrug požarevački, pa u Rakincu, gdje je i upravitelj škole. U ljeto 1906. godine premješten je u selo Izvaricu. Tu ostaje do 21. avgusta 1910. godine, kada daje ostavku odlučivši da se vrati u Bosnu i Hercegovinu.

Zapamćen je kao pravi narodni učitelj, posebno omiljen među djecom, jer nije koristio batine „kao vaspitno sredstvo“. U Izvarici je pomagao osnivanje Zemljoradničke zadruge, i u početku bio njen sekretar. Osnovao je đачku zadrugu i društvo „Trezvena mladež“. Sa svojim đacima i mještanima priredio je proslavu Prvog maja.

Ovdje je prihvatio učenje o putevima borbe za prava radničke klase Radovana Dragovića i Dimitrija Tucovića i učlanio se u Socijaldemokratsku partiju. Već tada smatra da samo zajedno radnici i seljaci mogu izvojevati pobjedu.

Iz toga vremena je i njegovo pismo (2. novembar 1907. g.) Savezu dobrovoljaca Srbije, u kojem traži da bude upisan u dobrovoljce, spreman da pogine braneći slobodnu Srbiju i porobljenu Bosnu i Hercegovinu, „protiv njihovih ugnjetača, bečkog mračnjaštva i njihovih krvoločnih slugu“.

Povratak

Krajem ljeta 1910. godine Mitar Trifunović dolazi u Sarajevo, a u jesen dobija posao učitelja u obližnjem Blažuju. Povezuje se sa rukovodstvom Socijaldemokratske stranke u Sarajevu, spreman da se što prije uključi u njene akcije.

Radnički pokret u Bosni i Hercegovini ima tada sva obilježja klasne borbe protiv kapitalizma. Razvijao se brže od 1878. godine, uporedo sa razvojem privrede (do početka prvog svjetskog rata oko sto hiljada radnika). Održani su prvi štrajkovi, nastupase povezanije, a 25. avgusta 1905. godine formiran je Glavni radnički savez BiH. Iduće, 1906. godine organizovan je prvi generalni štrajk. Juna 1909. godine, na prvom kongresu u Sarajevu, osnovana je Socijaldemokratska stranka. Drugi kongres održan je polovinom naredne godine.

Na trećem kongresu Socijaldemokratske partije, 10. i 11. jula 1911. godine, Učo je delegat, veoma zapažen po svojim istupanjima. — Iz sačuvanog zapisnika: „... Održao je pravu pohvalnu himnu socijalizmu... U svom izlaganju Trifunović je nezadovoljan zbog toga što Zemaljska skupština Bosne i Hercegovine nije obavezno riješila pitanje kmetstva, uprkos rezoluciji Socijaldemokratske partije u vezi sa tim. Dalje iznosi da građanske partije čine samo prividno opoziciju, ali u stvarnosti one su pokorne režimu. Ali, režim je samo izvršilac volje austrougarskih kapitalista i zbog toga se od njega ne može nadati ničemu dobrome...“

Izabran je u novi Glavni odbor partije.

Protekle su dvije godine učiteljevanja u Blažuju. Sve je angažovaniji u radu Socijaldemokratske partije, čiji glavni odbor donosi

odluku da pređe na profesionalni politički rad u Tuzlu. Prihvata, ali se dosta teško odvađa od svoga životnog opredjeljenja — učiteljskog posla.

Među tuzlanskim rudarima

Avgusta 1911. godine dolazi u Tuzlu, i radi kao blagajnik sreske bolesničke blagajne.

U to vrijeme radnička klasa Tuzle stvarala se od nepismenih i polupismenih seljaka iz okolnih sela. Učo je praktično morao da krene od početka — stvara sindikalne radničke organizacije, klasno ih usmjerava, organizaciono učvršćuje i omasovljava. U radu centralno mjesto imaju agrarno pitanje, pitanje političkih sloboda, izborni sistem i težnja za izmjenom ustava, ali isto tako i poboljšanje opštih uslova života i rada radnika.

Učino prisustvo veoma brzo se osjetilo u Tuzli, posebno među rudarima Kreke. U decembru oni najavljuju štrajk, a januara 1912. godine počinje pasivni otpor smanjenjem proizvodnje u jamama. Rudnička uprava drastično reaguje otpuštanjem, ali je to povod za štrajk koji donosi i prve rezultate. Vlasti tada — i u mnogo navrata kasnije — nastoje, ne birajući sredstva, da razbiju radnike i njihove organizacije, a Uču onemoguće.

Na skupštini u Kreki, 25. februara 1912. godine, izabran je za sekretara Mjesnog odbora Socijaldemokratske partije za tuzlanski kraj. Vodi mnoge akcije za poboljšanje položaja radnika. Nezamjenjiv je govornik na zborovima ne samo u Tuzli i Kreki, nego i u Lukavcu, Zvorniku, Zenici, Brezi...

Ostalo je zapisano šta je, između ostalog, rekao 9. aprila 1912. godine, na skupštini u Radničkom domu u Kreki:

— *Socijalistički proletarijat grada Tuzle i okoline posmatra skoro godinu dana progone i nasilja koja se vrše nad organizovanim rudarskim radnicima. On to više ne može gledati jer se tim brutalnostima nanosi šteta ne samo rudarskoj radničkoj organizaciji već i cijelom radničkom pokretu Bosne i Hercegovine... Kad su rudarski radnici potrebni za održavanje privrede, onda oni sa pravom traže da se njima mora dati sve ono što im je potrebno za život. Svjesni su toga, kao i toga da su u sadašnjem društvenom poretku potčinjeni. Baš ova svijest i jest opasna za njihove izrabljivače. Zato izrabljivači i rade da se ova svijest kod radnika ne razvije, ne osnaži. Najviši faktori morali su dati pravo rudarskim radnicima da se mogu udruživati u svoju klasnu organizaciju. Pravo je dato ali, eto, hoće da ne dopuste radnicima da ga i upotrijebe. Zato je i nastojala rudarska uprava sa svojim organima da razori radničku organizaciju.*

Prvog maja 1912. godine, i pored svih represalija, povorka radnika i rudara prošla je kroz Kreku i Tuzlu, a na zboru bilo je 800 ljudi.

Na četvrtom kongresu Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine (30. jun i 1. jul 1912. g.), kome prisustvuje Dimitrije Tucović, Učo istupa iz Glavne uprave. Razlozi leže u tome što se razilazi sa većinom oko metoda borbe. Kao pravi marksista ne dijeli radnike od seljaka, nego ih poziva na zajedničku borbu, dok u partiji ne vlada takvo mišljenje.

To, međutim, ne smanjuje niti mijenja njegov rad u Tuzli i šire. Vlasti ga drže stalno na oku, nastojeći da ga po svaku cijenu onemoguće. I dalje je prisutan među radnicima, stalno pokreće nove akcije, govori, objašnjava, agituje. U prvomajskoj povorci 1914. godine učestvuje oko 2.000 tuzlanskih radnika, a 2.500 ljudi na zboru gdje govori i Učo.

Uhapšen je nedugo poslije atentata na austrougarskog prestolonasljednika Franju Ferdinanda u Sarajevu (29. jula 1914. g.). Ostaje godinu dana u tuzlanskom zatvoru.

Pismo iz Italije

„Posle jednogodišnjeg robijanja Učo je poslat sa kažnjeničkim bataljonom na italijanski front. Ne mireći se sa sudbinom, okuplja grupu Jugoslovena i sa njima, posle dužih priprema, uspeva da pobegne na stranu saveznika. Odatle dospeva u vojni logor kod Rima.

Dane i mesece provedene u logoru Učo koristi za učenje italijanskog jezika i upoznavanje zbivanja u socijaldemokratskom pokretu Evrope. Ne zaboravlja ni svoje drugove u Bosni i Hercegovini već ih, u pismima, hrabri da istraju, da se ne povedu za vođama koje su glasale za kapitalistički rat (izuzev Lenjinove i Srpske socijaldemokratske partije).

U pismu Savi Kaporu, u to doba predsjedniku Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine, 9. septembra 1917. godine piše:

„Prosvjećeni proletarijat je čovječansko blago čija se ogromna vrijednost ne može ocijeniti. Užasan je trenutak. Nije se nikada čovječanstvo nađilo u strašnijem položaju. Kad se sjetim našeg kulturnog rada među slabim i potlačenim osjetim da me nešto obuzima blaga toplina.

Sad se najbolje vidi ogromna vrijednost našeg djelovanja na prosvjećivanju radnika, na njihovom umnom, moralnom i materijalnom snalaženju. I onaj radnik koji je skrenuo sa istorijskog puta kojim je pošao opaziće uskoro da je pogriješio. U buri i najpažljiviji može zabasati. Stoga se ne smije misliti da je sve propalo, i ne smije se predati sudbini.

Ne smijemo dopustiti da nas ovaj užasni rat uzdrma u našem uvjerenju. Provalija između dijelova čovječanstva ne smije se produbiti, već naprotiv — mora se zaravnati. Istinska sreća čovječanstva od toga zavisi. Kad proleter i saznaju temeljno uzroke svoje bijede tek onda će moći čovječanstvo preći iz praistorijskog u istorijsko doba.

Poznato je da se može desiti da vođa koji je zastupao zajedničku ideju i misao napusti je. To ne znači da je moraju napustiti oni kojih se tiče. Naprotiv, moraju je čuvati.“

Posle više pokušaja i intervencija, Učo je uspeo da izdejstvuje odobrenje i da se prebaci na Solunski front. Primljen je u IV dobrovoljački puk, u sastavu Prve armije, sa kojim učestvuje u oslobađanju porobljene otadžbine. Rat je završio u činu podnarednika na granici novostvorene Kraljevine SHS i susedne Mađarske“.

Ponovo u Tuzli

Rat se završio... Mitar Trifunović se vraća u svoju Bosnu. Iskusan revolucionar nije sjedio skrštenih ruku, nego se odmah prihvata posla koji je prekinuo svjetski sukob. U martu 1919. godine stiže u Tuzlu, odakle je iz zatvora odveden na front. Vlast ga odmah hapsi i trpa u onaj isti zatvor. Među radnicima to je izazvalo buru protesta. Oni su čitavom gradu isključili električnu struju, odlučni da ne popuste dok Učo ne bude slobodan.

Na zaključnom kongresu Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine, 17. aprila 1919. godine, izabran je za delegata Osnivačkog kongresa Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista). Tada, u Beogradu, postaje član Centralnog partijskog vijeća.

Dugo očekivano oslobođenje od austrougarske okupacije, donijelo je samo nove gazde radnicima i seljacima. Bosna i Hercegovina proglašena je za ratnu zonu, a proslava 1. maja 1919. godine zabranjena. Ipak, pred Radnički dom u Kreki došlo je 2.000 radnika i prošlo sa crvenom zastavom kroz grad... Radnici su ponovo izloženi progonima. Rudari Kreke, odlučni da se bore, čine to smanjenjem proizvodnje uglja, što vlast dovodi do bijesa. Vojna komanda oštro reaguje — počinju protjerivanja, hapšenja, a iz Slovenije se dovode rudari... Učo i njegovi drugovi rade neumorno. Konsoliduju organizaciju, okupljaju radnike, drže zborove... U čitavoj toj situaciji Učo je nepokolebljiv, odlučan u uvjerenju da sa kapitalistima nema kompromisa.

„Na jednom od Učinih čestih putovanja po Bosni, policija ga presjeća i skida sa voza za Derventu, ali se, ipak, ne usuđuje da spreči njegov planirani govor radnicima. Sredinom 1920. godine on postaje najčešće pominjani komunistički propagator u policijskim zapisnicima. Učestvuje u radu konferencije žena socijalista (komunista) u Sarajevu, na zborovima u Zenici, Doboju, Derventi, Brčkom i Bijeljini.

Zajedno sa radnicima Tuzle, Kreke i Lukavca, proslavlja Prvi maj 1920. godine. Tog dana u Tuzli se, pred Radničkim domom, okupilo nekoliko hiljada radnika i seljaka. Ispred crvene, proleterske zastave, Učo uzvikuje:

— *Neoboriva je proleterska nauka. Kapitalistička zgrada je trula, ona se ruši i raspada. Najbrojnija društvena klasa, ali i*

najnapačenija, manifestuje danas u cijelom svijetu svoje čvrsto ubjedenje da je pobjeda proletarijata neminovna, da će radnici pobijediti kapitaliste i uzeti vlast u svoje ruke. Radnici danas ispoljavaju svoju volju da se nepokolebljivo bore za ostvarenje svojih težnji, a to znači za opštečovječanske ideale, za potpuno oslobađanje svih potlačenih i obespravljenih radnika. . . .”

Na zboru Učo, u ime okupljenih proletera, traži od vlade slobodu zbora i dogovora, ravnopravan izlaz na izbore za ustavotvornu skupštinu, aktivno i pasivno biračko pravo za sve građane starije od 20 godina, radničko zakonodavstvo, garantovano pravo na štrajk. . . .”

Na Vukovarskom kongresu (20—25. jun 1920. g.) Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) promijenila je ime u Komunistička partija Jugoslavije. Učo učestvuje kao delegat i ponovo je izabran u Centralno partijsko vijeće. Nešto ranije, u maju, prisustvuje Kongresu ujedinjenja rudarskih radnika u Slavanskom Brodu, gdje se zalaže za jedinstveno organizovanje sindikata.

„Na predlog Mitra Trifunovića, 15. avgusta 1920. godine, u Tuzli je organizovan veliki narodni skup, uz učešće seljaka iz 34 sela tuzlanskog okruga, da bi se sirotinji dala podrška u pravilnom rešavanju agrarnog pitanja.

„Glas slobode“ je zabeležio da se okupilo oko 5.000 radnika i seljaka. „Crveni fesovi su se miješali sa bijelim čalmama, sivim šajkačama i raznobojnim kapama. . . Sa strane je kibicovala tuzlanska buržoazija (gazde, trgovci, izvoznici, kajišari, popovi i činovnici) koja je, sa zaprepašćenjem posmatrala silnu masu svijeta koja je došla na skupštinu. Naročito su bile bijesne neke radikalne vođe koje su vidjele da ih je seljački narod, kojeg su oni dosad varali, napustio i da više neće da čuje o njima. . . .”

Ovaj veličanstveni skup predstavljao je pravi trijumf komunista pred građanskim strankama i buržoazijom. Tuzlom su ponovo odjeknule Učine riječi o narodnoj bijedi. . . .”

Učo koristi i ovu skupštinu da bi upozorio na veliki apetit kapitalista koji ne poznaju ni veru ni narodnost. Svi koji rade i pate su braća. Kapitalizam „eksploatiše i muslimanske, pravoslavne i katoličke radnike“. Zato je potrebno da se svi siromašni i izrabljiva-ni udruže — vera ne sme da ih deli kao što ne deli ni kapitaliste“ (Radmilo Kljajić: Mitar Trifunović Učo).

Husinska buna

Na izborima za Ustavotvornu skupštinu Mitar Trifunović izabran je u Tuzli — sa 3.685 glasova — za narodnog poslanika na listi Komunističke partije. Skupština se prvi put sastala 12. decembra 1920. godine, u Beogradu.

U to vrijeme Učo je, kao sekretar Saveza rudarskih radnika BIH, u žarištu bitke koju vode rudari za poštovanje kolektivnih ugovora.

Od Zemaljske vlade u Sarajevu traže povećanje zarada, ali poslije upornih insistiranja dobijaju samo povišicu od 10 do 20 odsto. Nezadovoljni, održavaju skupštinu, sa novim zahtjevima upućuju delegaciju u kojoj su i tri komunistička poslanika, na čelu sa Učom. Pregovori su bez očekivanih rezultata, a Zemaljskoj vladi nagovješten je štrajk kao posljednja mjera.

Generalni štrajk 8.000 bosanskohercegovačkih rudara počinje 21. decembra. Vlada tvrdi da je to politička manifestacija (austrofil-ska i komunistička) i guši ga policijskim mjerama. Naređuje da bude otpušten svaki rudar koji se u roku od tri dana ne vrati na posao. Istovremeno, uprava rudnika u Kreki smatra da su kolovođe i glavni krivci rudari „stranci“ iz Slovenije i Hrvatske, pa će biti izbačeni iz državnih stanova i protjerani. Rudari Kreke odlučni su da tako nešto ne dozvole. Već 22. decembra dogovoreno je da „strance“ prime u svoje domove po okolnim selima — Husino, Lipnicu i druga, pa je preseljeno 105 porodica.

Žandarmi prvi put upadaju u Husino noću 25. decembra, da ustanove ko se sve sklonio. Sutradan dolaze s namjerom da počnu protjerivanje. Međutim, rudari, tek poneki naoružan, štite selo i porodice svojih drugova. U puškaranju gine jedan žandarm. To je povod da, 27. decembra, na Husino krene kaznena ekspedicija — uz žandarme i dva bataljona vojske sa topovima. U krvavom obračunu ubijena su dva rudara. Uhapšeno je oko 500 rudara i seljaka, a 200 premlaćeno.

Tuzla je u blokadi. Učo, koji je na zasjedanju Skupštine u Beogradu, i komunistički poslanici napuštanjem sjednica protestvuju zbog svega što se događa među rudarima.

Noću 30/31. decembra 1920. godine vlada donosi Obznanu, na osnovu koje se zabranjuje aktivnost komunista. KPJ preostaje još, kao jedini legalni oblik rada, Klub komunističkih poslanika u Skupštini. . . . Za vrijeme suđenja husinskim rudarima (11. januar — 16. februar 1921. g.) u Tuzli, na kojem je optuženo 14 lica — komunistički poslanici Mitar Trifunović i Đuro Đaković podnose interpelaciju ministrima unutrašnjih poslova i ruda i šuma, tražeći da se ispita odgovornost onih koji su vršili teror i koji su krivi za zločine među rudarima Kreke. Iako je nekoliko puta na dnevnom redu Skupštine, interpelacija će ostati bez odgovora. Zapravo, odgovor je bio donošenje Zakona o zaštiti bezbjednosti i poretka u državi, 2. avgusta 1921. godine, kojim je iz Skupštine isključeno 58 komunističkih poslanika i, pod najoštrijim terorom, počeo progon svake komunističke djelatnosti.

Za vrijeme rada u Skupštini, gdje je predložen za člana Ustavotvornog odbora i gdje se našao i na listi za Administrativni odbor, Učo je često dolazio u Tuzlu. Stalno je pod prismotrom policije, jednom je čak i uhapšen i pored imuniteta koji je uživao kao poslanik. . . . Poslije donošenja Zakona o zaštiti države oduzet mu je poslanički mandat i zabranjeno kretanje van Tuzle.

„Ja se od radnika ne mogu rastati“

Februara 1922. godine list Nezavisnih sindikata „Jedinstvo“, koji izlazi u Sarajevu, objavljuje Učino pismo:

„*Molim vas da se raspitate kod Pokrajinske uprave o ovoj stvari. Ja sam dosad tražio dva puta od Ministarstva unutrašnjih dela da mi se dopusti slobodno kretanje. A i vi ste više puta činili intervencije kod Pokrajinske vlade.*

Pitajte mjerodavne faktore, gone li me zato što sam težio i radio da narod dođe do nacionalne slobode i nezavisnosti, što sam i svoj život za to zalagao; što sam kao sin siromašnog kmeta išao u radnički sloj i da se radnici izvedu iz tame neznanja na svjetlost i postanu ljudi; gone li me i ne dadu kao čovjeku živjeti zato što sam pred puščane i topovske cijevi isturio svoje grudi kada je trebalo pritisnuti i izmrcvarenu radničku klasu Srbije osloboditi, izbaviti od muka na koje ih je bila stavila kapitalistička klasa; gone li me zato što sam provodio teške dane života u tuzlanskom zatvoru kao taoc 1914. i 1915. godine.

Radio sam preko 20 godina kao čovjek i ništa nisam tražio do samo to da kao čovjek i dalje radim prema svojoj snazi.

Ja se od radnika ne mogu rastati“.

To pismo je samo malo, trenutno, ublažilo njegov položaj. Učo živi pod teškim uslovima, bez posla i stalne zarade. Uz sve to, pomaže stvaranje sindikalnih organizacija. Rasprodaje biblioteku, daje časove učenicima. . . Vlasti, uvjerenе da je, odvojen od radnika, bezopasan i slomljen, nude mu posao školskog nadzornika, uz uslov da se odrekne komunističkih ubjeđenja. Odbija to, kao i zemlju koja mu je ponuđena kao solunskom dobrovoljcu, jer, kaže, nije se borio za zemlju nego za slobodu.

Trebalo je da ide kao delegat na Drugi kongres Crvene sindikalne internacionale, krajem 1922. godine, u Moskvu, ali nije mogao da izmakne policijskoj kontroli. . . U Beču, maja 1923. godine, na Drugoj konferenciji KPJ ponovo je izabran za člana Centralnog partijskog vijeća.

Nastupaju sve teža vremena. Komunisti u Tuzli, a među njima i Učo, djeluju ilegalno. Vlasti pokušavaju na svaki način da ga onemoguće, pa i za vrijeme izborne kampanje 1928. godine, kada izlazi sa listom Republikanskog radničko-seljačkog saveza. Iste godine ilegalno je održana Okružna konferencija KPJ u Tuzli, na kojoj je podržano pismo Kominterne, poslano na osnovu Titove inicijative, o frakcionaškoj borbi u KPJ.

Hapšenje, progonstvo, robija

Poslije uvođenja diktature pooštrene su ponovo mjere prema komunistima u čitavoj zemlji. Na udaru je i Učo. Policija, 6. marta 1929. godine, vrši pretres njegovog stana. Nalazi pečat sa tekstom „Mesno radničko sindikalno veće Tuzla“ i dva manja za poništava-

nje markica. Uhapšen je, i u zatvoru je do maja iste godine. . . Da bi ga potpuno izolovale, vlasti donose odluku o progonu u rodno selo Brvnik, kuda je sproveden. Kako tamo više nije imao nikoga, poslije dvadeset dana dozvoljavaju mu da se nastani u Bosanskom Šamcu.

U međuvremenu, u Sarajevu i Tuzli, zbog provala uhapšen je veći broj komunisti. Učo je, također, na listi, pa 14. septembra po njega dolaze žandarmi i odvođe ga u zloglasni sarajevski zatvor Belediju. Nekoliko mjeseci kasnije, kao i preko stotinu drugih komunisti, suđeno mu je pred Sudom za zaštitu države u Beogradu. Optužen je zbog toga što je član KPJ „i kao takav plaćao i prikupljao članarinu za istu, kao i priloge za organizaciju Crvene pomoći, čiji je blagajnik bio, dakle, bio član i potpomagao udruženja koja su imala za svrhu propagandu komunizma putem zločina i nasilja za ilegalno prigrabljivanje vlasti a radi promene političkog i socijalnog poretka u našoj državi — čime je učinio zločinstvo. . .“. Osuđen je, 7. februara 1930. godine, na dvije godine robije i na gubitak časnih prava za tri godine.

Robijao je u kaznenom zavodu u Sremskoj Mitrovici. Prva tri mjeseca proveo je u ledenoj samici. Kasnije, u radionici, sreo je mnoge istaknute revolucionare. Bio je zadužen za kulturno-prosvjetni rad, i držao predavanja iz opšteg obrazovanja.

Bosanski Šamac 1930. g.

Pušten je 15. septembra 1931. godine, sproveden stražarno u Tuzlu, odmah pritvoren, a ujutru mu je uručeno slijedeće rješenje: „Ovim vam se saopštava da vam je za stalno mesto boravka određen Bosanski Šamac koji ne smete samovlasno ni pod kakvim izgovorom napustiti. Tuzlu imate napustiti odmah i za stalno. Prema gornjem imate se tri puta nedeljno javljati ispostavi u Bosanskom Samcu i to ponedjeljkom, sredom i subotom u 10 časova pre podne. Ako se ne budete pridržavali ove naredbe preduzeće se prema vama najstrožije zakonske mere to jest akcija“.

Drugo progonstvo

Gotovo deset godina trajae drugo Učino progonstvo u Bosanskom Šamcu, sve do početka drugog svjetskog rata.

Nije smio izlaziti iz grada, čak ni zalaziti u neke kafane. Bio je pod strogim policijskim nadzorom... Zaposlio se za skromnu platu kao knjigovođa u Zemljoradničkoj zadrugi. Tamo su mu dolazili ljudi (ali, slani i provokatori), posebno seljaci iz okoline, na tihi razgovor... Ne zaboravljaju ga drugovi iz Tuzle... Kontroliše se svako pismo koje mu stiže poštom... Održava veze sa mjesnom podružnicom URSS-vih sindikata... CK KPJ šalje ovamo, 1937. godine, Cvijetina Mijatovića sa porukom da ide u Sovjetski Savez, ali ne želi da napusti zemlju...

Dana Učinog progonstva sjeća se Savo Todorović:

„... Upućivanje Mitra Trifunovića Uče u internaciju u mali i nerazvijeni Bosanski Šamac predstavljalo je realno mnogo strožiju i težu kaznu nego što bi ona sama po sebi bila u drugim prilikama i u drugom mjestu.

... Učo je bio izuzetno ponosit čovjek, koji za cijelo vrijeme internacije u Bosanskom Šamcu ne samo da nije htio ni od koga da traži novčanu pomoć, ili pozajmicu, nego to nije htio čak ni da primi. On je, istina, primao po neki dar od njegovih poštovalaca iz susjednih sela, ali to nije htio da primi od svakoga... Učina internacija bila je teška kazna, kazna koja je zahtijevala veliko samoodricanje i veliku moralnu snagu.

... Njegovo angažovanje u lokalnom štrajku obalskih radnika oktobra 1938. godine bilo je jedno od njegovih najsmjelijih eksponiranja. A zatim pokretanje akcije za osnivanje seoske čitaonice u selu Pisarima i njeno kasnije korišćenje za rasturanje ilegalne literature i štampe...“.

* * * * *

U aprilskom rasulu 1941. godine, Uču drugovi iz Okružnog komiteta KPJ prebacuju u Tuzlu... Žar borbe nije gasnuo u njemu, iako je bio zakoračio u sedmu deceniju života — znao je da dolaze presudni trenuci... Nikada nije brinuo za sebe, niti imao vremena za sebe, pa ni da zasnuje porodicu. Ipak, takav čovjek nikada nije živeo sam, pa ni onih tragičnih dana u surovom koncentracionom logoru Jasenovac, gdje se ugasio njegov život.

KAZIVANJA O UČI

Mitar Trifunović je voleo ljude i on je sa svakim čovekom razgovarao kao sa najvećim prijateljem. Za vreme boravka u Izvarici stekao je veliku ljubav tamošnjih ljudi, a posebno njegovih đaka i omladine. U selu je osnovao društvo „Trezvena mladež“ a u školi još i đачku zadrugu. Svaki učenik je imao svoju člansku knjižicu preko koje je mogao ulagati svoju uštedevinu i podizati novčane pozajmice. To je bila veoma interesantna vaspitna organizacija, koja je bila kolektivno učlanjena u seosku zemljoradničku zadrugu u Izvarici. Ja lično sam zahvalan Mitru Trifunoviću, što sam od svoje rane mladosti bio privržen ideji i zemljoradničkom zadrugarstvu.

Akademik dr Mladen Josifović

... Volio sam da slušam govore pune revolucionarnog ognja iz kojih je izbijalo duboko uvjerenje i s takvom snagom zahvatalo slušaoce, da se sala Doma (Radnički dom u Sarajevu) prosto tresla od frenetičnog pljeska. Sjećam se dvojice takvih govornika: Đure Đakovića i Mitra Trifunovića Uče... Kada sam prvi put ugledao za govornicom Mitra Trifunovića Uču, odjevenog poluvojnički, iznenadio sam se i obradovao: gle to je onaj dobroćudni podnarednik iz šestog puka koji nas je jesenas u Pečuju savjetovao da iz vojske idemo kući i nastavimo školovanje. Nisam mogao da se savladam, da jednog starijeg druga, koji je sjedio pored mene, ne upitam ko je taj govornik. Objasnio mi je da je to

poznati proleterski borac, naročito omiljen u tuzlanskom rudarskom bazenu, gdje je radio još prije rata, a sada je najpopularniji čovjek u tom, revolucionarno raspoloženom kraju...

Rodoljub Čolaković

Prvi put sam bio sa Učom 1920. godine, kada je on došao sa solunskog fronta. Sjećam se izgleda i prisnog kontakta sa radnicima, a dobro mi je ostalo u sjećanju da je uz njega uvijek bila štampa — neki listovi. U „rajfhoznama“ sa omotačima, uvijek je pješke dolazio među rudare sa korisnim idejama i dobrim poukama i savjetima. Sjećam se agitacije i izbora za poslanika. Svaka njegova riječ bila je podstrek za akciju.

Poslije husinske bune i mog odlaska u zatvor u Tuzlu, u „stoku“, dobivao sam od njega knjige, ali samo one koje je cenzura dozvolila. Učin rad posebno cijenim. Bio je oličenje i podsticaj u akcijama...

Jure Kerošević

... U istoj radionici nalazio se i politički zatvorenik Mitar Trifunović Učo iz Tuzle. Iako već ostario, on je nastojao da se drži mladalački. Hodao je uspravno i zbog slabosti dosta ukočeno. Mitar je bio stari borac, vrlo omiljen i popularan revolucionarni tribun u Bosni, a naročito među tuzlanskim radnicima i rudarima. Zbog drugarstva, nesebičnosti i poštenja

bio je popularan i omiljen i kod nas, političkih zatvorenika . . .
. . . Gledao sam malo za starim čovjekom, učiteljem i revolucionarom kako se usitnjenim koracima, držeći se dosta uspravno, polako udaljava i onda opet, kada niko od stražara ne vidi, ponovo pristupa nekom drugom komunisti, neiskusnom novajliji. Učo Mitar i ovdje u kaznenom zavodu vršio je vjerno svoju učiteljsku profesiju, samo nešto malo drugačije. Približivši se nekom od nas učio nas je kako da se vladamo, da ne nasjednemo provokacijama, te da zajedničkim naporima držimo visoko politički moral.

. . . Među svim našim političkim robijašima, koji su se u to vrijeme nalazili u mitrovačkom kaznenom zavodu, malo koji bi se mogao takmičiti s njime . . .

dr Moni Levi

Učo je bio vrlo staložen, miran, nenametljiv. Vrlo je malo govorio, ali kada je govorio uvijek je

hrabrio i savjetovao. Vidjelo se da ima bogato životno iskustvo, iz raznih zatvora, robije, ilegalnog rada . . . Radi njegovog fizičkog izgleda, a posebno zbog kape-mice koju je u logoru (Jasenovcu — p.p.) stalno nosio, nazivali su ga Lenjin, ali to ime na intervenciju pojedinih logoraša prestali su upotrebljavati, da ne bi došlo do ušiju ustaša.

Risto Stjepanović

Sećajući se danas ovde, među vama, teških dana i patnji hoću da spomenem jednog čoveka koji je živio sa vama i koji je celi svoj život posvetio borbi rudarskih radnika Bosne. Mislim na Mitra Trifunovića Uču koga smo izgubili u Jasenovcu 1942. godine, a koji mi je bio jedan od najmilijih ljudi koje sam sreo u našem radničkom pokretu, borac koga je znalo i svako dete u rudnicima Bosne . . . (Na proslavi 75-godišnjice Rudnika Kreka).

Moša Pijade

BALADA O UČI

Na teškom putu od sela Brvnika
Kroz zemlju punu robijaških šara
Sa oktobarskom burom boljševika
Sa tragedijom Husinskih rudara
U vrijeme ono ponosa i bola
Skupa su rasli Učitelj i škola

Sva Posavina i dolina Spreče
A njome posta dio svjetske bure
Svaka mu bila jasna koju reče
Pred istorijom za čiste račune
U vrijeme ono ponosa i bola
Skupa su rasli Učitelj i škola

Njegovi đaci širokih vidika
Idejom daju novi ritam svijetu
A Crveni Učo iz malog Brvnika
Blista kao božur u buketu
I teče vrijeme ponosa i bola
A još su skupa Učo i škola

Duško Trifunović

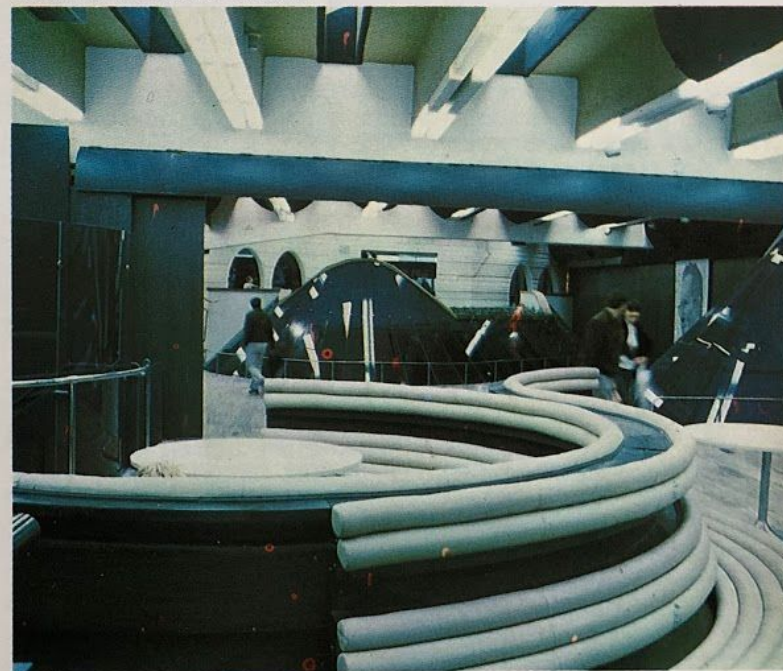
20

SPOMEN-DOM „MITAR TRIFUNOVIĆ UČO“

„Osnovni razlog za donošenje ovakve odluke je u tome što će ovakvo spomen-obilježje, pružajući uslove za permanentno vaspitanje omladine u revolucionarnom duhu i na primjerima revolucionara, obezbjeđivati kontinuitet revolucije i Učinog revolucionarnog rada i djela i što je, s obzirom na naš osnovni zadatak na razvijanju i njegovanju revolucionarnih tradicija i vrijednosti, podizanje ovakvog funkcionalnog spomen-obilježja najadekvatnije oduživanje duga Mitru Trifunoviću Uči, velikanu jugoslovenskog radničkog pokreta, koji je ponikao u ovom kraju“ — stoji u odluci o izgradnji Spomen-doma „Mitar Trifunović Učo“, uz dopunu da su mu osnovne funkcije — memorijalne, društvene, kulturne, obrazovne, informativne i zabavno-rekreativne.

Opšti sabor opštine Bosanski Šamac — na svečanoj sjednici povodom 50-godišnjice KPJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata, 25.

Ulazni hol-vestibil Spomen-doma

21

Plava sala

Čitaonica

novembra 1969. godine — usvojio je da se trajno obilježi sjećanje na Mitra Trifunovića Uču. Poslije toga, na prijedlog odbora kojem je povjeren ovaj posao, dogovoreno je (19. marta 1971. g.) da to bude u vidu spomen-doma.

Tako je počela široka akcija uz učešće 28 opština sjeveroistočne Bosne. Iduće godine prerasta u republičku akciju u kojoj su uključeni SUBNOR, SSHN i SSO Bosne i Hercegovine. Materijalnu podršku pružile su mnoge organizacije udruženog rada, društveno-političke organizacije, škole, a takođe i pojedinci ne samo u Bosni i Hercegovini nego i širom Jugoslavije.

Krajem decembra 1972. godine odlučeno je da se gradi na lokalitetu Duga, a Skupština opštine Bosanski Šamac odvojila je teren površine 49.000 m². U maju 1973. godine raspisan je jugoslovenski natječaj za izradu projektnog rješenja spomen-doma, na kome je, odlukom žirija, prihvaćen projekt arh. Marka Mušiča, iz Ljubljane.

Kamen-temeljac

Pod pokroviteljstvom predsjednika Republike Josipa Broza Tita, 26. i 27. juna 1976. godine, u Bosanskom Šamcu održana je proslava 95-godišnjice Učinog rođenja. Tada, na Dan samoupravljača Jugoslavije, 27. juna, svečano je označen početak radova. Kamen-temeljac položio je husinski rudar Jure Kerošević, a pri ugradnji prve cigle pomagali su mu rudari Niko Marjanović iz Kreke, Asim Vildić iz Banovića i Mladen Glušac iz Kaknja.

— ... Kao jedan od učesnika husinske bune, imam razloga da e radujem ovom trenutku, jer je Mitar Trifunović Učo kao evolucionar i radnički tribun, jedan od organizatora radničkog

štrajka u Kreki, bio i moj učitelj. Učio je nas rudare, radnike i seljake, kako se treba boriti protiv eksploatatorskog režima za svoja klasna i socijalna prava, za bolji život radničke klase — rekao je tom prilikom Jure Kerošević.

• Spomen-dom „Mitar Trifunović Učo“ otvoren je 6. jula 1980. godine, povodom stogodišnjice Učinog rođenja. Na velikoj svečanosti, sam čin otvaranja, simboličnim presjecanjem trake, obavio je Cvijetin Mijatović, predsjednik Predsjedništva SFRJ, koji je sve vrijeme bio na čelu Odbora za izgradnju ovog doma.

Zborište generacija

Spomen-dom, po karakteru i ulozi, predstavlja centralni društveni i kulturni objekat grada i čitave komune. Na 4.400m² površine okupio je čitav niz djelatnosti od najšireg značaja. Koncipiran je, i ostvaren, da već u prvoj fazi bude zborište svih generacija. U narednoj fazi izgradnje dobiće nove prostore — sportsku i univerzalnu dvoranu.

Kako je predviđeno urbanističkim planom, uređenjem prostora oko doma površine 9,3 hektara, izrašće novi gradski centar.

Monumentalno zdanje, sraslo sa širinom ravnice, djeluje veoma privlačno. U njegovoj unutrašnjosti, na izgled, sve se odvija spontano zbog jedinstva prostora. Centralni dio je vestibil građana, koji se doima poput gradskog trga preko koga cirkuliše život. Za njega su vezane sve djelatnosti.

— **Memorijalni dio** ima izložbu posvećenu Mitru Trifunoviću Uči. Koristi se i za različite tematske izložbe.

— U prostorijama za **društvenu djelatnost** odvija se rad kulturno-umjetničkog i sportskog društva, održavaju predavanja i seminari, sastanci privrednih i društvenih radnika itd.

— **Kulturna djelatnost** objedinjuje rad čitaonica i biblioteke (za 15.000 knjiga), organizuje kulturno-obrazovne i društvene manifestacije, od kojih su neke tradicionalne.

— **Obrazovna djelatnost** ima tri učionice sa didaktičkim kabinetom.

— **Informativnu djelatnost** predvodi lokalna radio-stanica, a predstoji izdavanje opštinskog lista.

— **Za zabavno-rekreativnu djelatnost**, i organizovanje različitih priredbi, postoje disko-klub i kuglana.

— Za **ugostiteljstvo** uređen je kafe-restoran.

— U **prostoru za trgovinu** nalazi se knjižara.

Tako je Spomen-dom, sa svojim sadržajima i svim onim što nudi, jedinstven centar društvenog i kulturnog života i šireg područja, mjesto gdje se svakodnevno okupi oko hiljadu ljudi, pretežno mladih.

BOSANSKI ŠAMAC

Grad se nalazi u neposrednoj blizini ušća rijeke Bosne u Savu, u sjeveroistočnom dijelu Bosne. Izrastao je u pitomoj ravnici Posavine, na 86 metara nadmorske visine. Prema popisu 1981. godine ima 5.585 stanovnika. Na području čitave opštine živi 32.292 stanovnika u 26 naseljenih mjesta.

Danas moderan grad, prijatno uređen, na domaku obala dvije rijeke — Bosne i Save, za koje je dobrim dijelom vezao i svoju sudbinu, podignut je na mjestu nekadašnjih močvara koje su nasute debelim slojem pijeska.

Samo 12 kilometara udaljen je od puta Ljubljana — Zagreb — Beograd. Kraj grada prolazi magistralni put Slavonski Brod — Doboj — Sarajevo — Mostar — Jadransko more . . . Ovuda vodi i elektrificirana željeznička pruga Strizivojna-Vrpolje (na pruzi Zagreb — Beograd) — Bosanski Šamac — Doboj — Sarajevo — Mostar — Kardeljevo, osnovni željeznički pravac Bosne i Hercegovine.

Izgradnjom kanala Bosanski Šamac — Vukovar, dužine 60,8 km, biće spojene rijeke Sava i Dunav, a vodeni put kraći za oko 400 km. Tada će postati grad sa značajnom lukom.

Svoj poslijeratni razvoj posebno vezuje za izgradnju željezničke pruge normalnog kolosjeka Šamac — Sarajevo. Ovu izuzetno značajnu prugu, dugu 239 km, izgradilo je 1947. godine — za rekordnih sedam mjeseci — 211.000 mladih iz čitave Jugoslavije i 5.735 iz 42 zemlje svijeta.

Postoji više značajnih privrednih radnih organizacija — tvornica Meboš u sastavu Energoinvesta; Agropromet sa nekoliko proizvod-

Spomen-kosturnica u Gradskom parku

Spomenik u Obudovcu

24

nih OOUR-a, u okviru PTK; tvornica tapaciranog namještaja „Budućnost“ i tvornica stilskog namještaja „Stil“, u okviru RO „Majeвица“ sistema Šipad; tvornica pletenog namještaja „Šamac“; ŠIT — Šamačka industrija tekstila; UTVA — OOUR Metalnih konstrukcija; Komunalna uslužna RO „11. april“; autoprevoznica RO „Šamac-transport“, u sastavu Transservisa; OOUR „Sava“ i OOUR „Montaža“ koje pripadaju GRO „Gradnja“ — SOUR „Radnik“; RO „Ugostitelj“ u sistemu UPI.

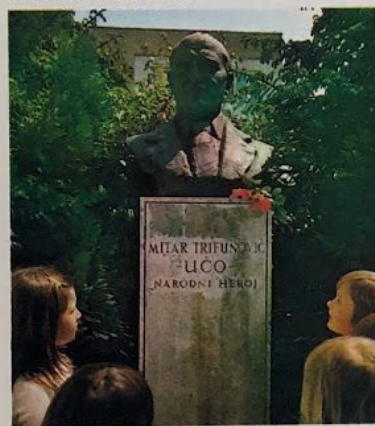
U narodnooslobodilačkoj borbi

Čitav kraj, ranije okrenut isključivo poljoprivrednoj proizvodnji, teško je živio, posebno između dva svjetska rata. Česte poplave odnosile su ljetinu, a seljaci poslije njih ostajali prezaduženi kod banaka i lihvara. Posebno se pamti „gladna“ 1929. godina. Slično je bilo i 1932. godine.

Ovdašnji obalski radnici stupili su, oktobra 1938. godine, u osmodnevni štrajk zbog niskih zarada. Dobro organizovani izvojevali su pobjedu.

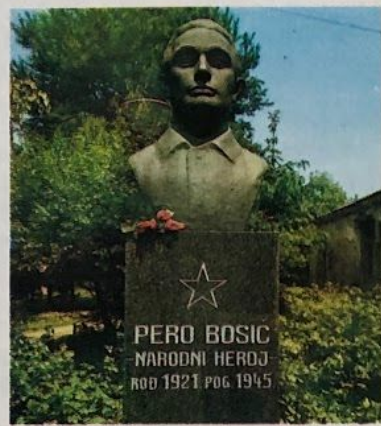
U Bukviku, sredinom 1941. godine, djeluje jedina seoska organizacija KPJ u Posavini. Na teritoriji sadašnje šamačke opštine prva ćelija KPJ formirana je početkom decembra 1941. godine u selu Obudovcu, gdje je u isto vrijeme (12. decembar) obrazovan i prvi narodnooslobodilački odbor. Samo malo kasnije (21. januara 1942. g.) u selu Pisarima stvorena je druga partijska ćelija, a takođe i narodnooslobodilački odbor. U samom Bosanskom Šamcu ćelija KPJ formirana je 9. septembra 1943. godine. Narodnooslobodilački odbori stvoreni su januara 1942. godine u selima Brvnik i Crkvina, a 19. decembra u Tišini.

Mitar Trifunović Učo

25

Pero Bosić

Odmah poslije okupacije u Bosanskom Šamcu, uz ustaše, vlast drže i folksdojčeri. Početkom avgusta 1941. godine uhapšena je grupa od 18 ljudi, poznatih kao naprednih i komunistički orijentisanih, i poslana u logor Gospić odakle se niko nije vratio. Marta 1943. godine u logor je otpremljeno preko 50 ljudi. Ustaše su 1. decembra 1944. godine, na lijevoj obali Save ubile 74 stanovnika.

Dolaskom partizanskih jedinica operativne grupe u istočnu Bosnu, narodnooslobodilački pokret snažno se razvija na čitavom ovom području, inače pod stalnim pritiskom okupatora i domaćih izdajnika. U junu 1943. godine stvara se partizanska četa u selu Bukviku, kao jezgro Posavskog NOP odreda koji je formiran već početkom septembra. Odred broji preko 250 boraca; početkom 1944. godine, kada prerasta u Posavsko-trebavski odred, preko 500 boraca u četiri bataljona; u aprilu 1945. godine oko 1.100 boraca.

Prvo oslobođenje Bosanski Šamac doživio je 15. septembra 1943. godine, kada su u grad ušli borci Prvog bataljona Šeste istočnobosanske brigade. Prva vojvođanska brigada, 20. decembra 1943. godine, razbija neprijateljski garnizon. Konačna sloboda doći će 11. aprila 1945. godine, poslije borbi koje su na ovom području vodile jedinice Druge proleterske divizije.

Tokom narodnooslobodilačke borbe u jedinicama NOV, sa područja bosanskošamačke opštine, bilo je 738 boraca, od kojih je 153 palo u bitkama za slobodu. Rat je uzeo 335 žrtava.

Narodni heroj **Pero Bosić** (21. maj 1921. — januar 1945. g.), rodom iz Gornje Slatine, trgovački pomoćnik, pripadao je prije rata naprednom omladinskom pokretu. Septembra 1941. godine stupa u Ozrenski NOP odred. Istakao se u mnogim borbama — kod Kladnja, u diverziji u rudniku Banovići, kod Vlasenice . . . Za vrijeme pete neprijateljske ofanzive, kao borac Šeste istočnobosanske proleterske brigade, učestvovao je u bici na Sutjesci . . . Septembra 1943. godine postaje komandant bataljona u Posavskom NOP odredu, a u februaru 1944. godine postavljen je za komandanta novoformiranog Posavsko-trebavskog odreda. Poginuo je polovinom januara 1945. godine, hrabro se boreći protiv četnika u Gradačcu.

SPOMENICI N O B

- **Spomen-kosturnica**, sa spomenikom, u gradskom parku, gdje je sahranjen 21 borac NOV.
- **Bista Mitra Trifunovića Uče**, u Ulici 27. jula.
- **Bista narodnog heroja Pere Bosića**, u Titovoj ulici. — Takođe i pred Osnovnom školom u Gornjoj Slatini, njegovom rodnom mjestu.
- **Spomen-kosturnica** u Gornjoj Slatini, gdje je, pored pet boraca, sahranjen i narodni heroj Pero Bosić.
- **Spomenik borcima Posavskog partizanskog odreda**, u Obudovcu.

Osim ovih, u znak sjećanja na borce NOV i žrtve fašističkog terora, kao i na događaje iz NOB, postoje spomen-obilježja u selima Batkuša, Brvnik, Domaljevac, Donja i Gornja Crkvina, Gornja Slatina, Kruškovo Polje, Obudovac, Pisari i Srpska Tišina, te u samom Bosanskom Šamcu.

STARIJA ISTORIJA

Sudeći po arheološkim otkrićima kraj oko ušća Bosne u Savu bio je prilično gusto naseljen u praistoriji.

Kod sela Slatina nađeni su fragmenti iz vremena Rimljana . . . Po nekim pretpostavkama, na ovom području mogao je biti i rimski vojnički logor Ad Basante.

Prvi put se mjesto spominje 1725. godine kao Lukačev Šanac, kada pripada Austriji (1718—1739. g.). Kasnije, za vladavine Turaka, postoji nekoliko kuća skeledžija i ribara, han, đumrukhana (carinar-nica) i pogranična karaula, jer se ovdje prelazilo skelom na lijevu obalu Save, u Austriju.

Godine 1863. počinje da se razvija kao gradsko naselje, kada se ovamo naseljavaju Muslimani iz Beograda, Šapca, Valjeva, Užica i još nekih mjesta u Srbiji. Građeno je prema nacrtu Saliha ef. Muvekita, a francuski inženjeri — posebno angažovani za ovaj posao — napravili su prvi urbanistički plan.

Tako je Bosanski Šamac jedan od rijetkih gradova koji se nije razvijao stihijno, nego planski. Iz tih vremena ostalo mu je jedinstveno rješenje — sve ulice se sijeku pod pravim uglom.

Novi grad dobio je ime Azizijei Bala — u prevodu Azizija Gornja — po sultanu Abdul Aziziu, čijom odlukom je i podignut. Od juna 1871. do 1880. godine pripadao je, kao ispostava, kotaru Orašje, a kada je ovaj ukinut kotaru Gradačac.

Sačuvana je lijepa džamija, sagrađena 1866. godine, kao vrijeme kulturno-istorijski spomenik (sada pod zaštitom) a takođe i Begova kuća.

Dio okupacionih vojnih jedinica Austro-Ugarske ovdje je 29. jula 1878. godine prešao u Bosnu i Hercegovinu.

Prema popisu 1879. godine u gradu su postojale 242 kuće, a živjelo je 955 stanovnika. Od 12. februara 1883. godine uvedeni su pošta i telegraf, a od 1885. godine postoji četverorazredna osnovna škola. Inače, prva osnovna škola otvorena je 1832. godine u selu Obudovcu, u kojoj su bili učenici Vaso Pelagić i Mitar Trifunović Učo. Njena zgrada iz 1880. godine sada je biblioteka.

U to vrijeme živo je trgovačko mjesto, zbog skele na Savi, poslovno vezano sa Trstom, Osijekom i Beogradom. Prema njemu gravitirali su sva okolna mjesta.

Ime Šamac potiče od riječi šanac — kanal, obično vojnički, odbrambeni. Vjerovatno i zbog močvarnog tla koje je kasnije nasuto da bi se mogle podizati kuće.

INFORMACIJE

STALNE MANIFESTACIJE

- Smotra „Bratstvo-jedinstvo“ omladine Jugoslavije, koja okuplja mlade 12 gradova iz svih republika i pokrajina; u maju.
- Medurepublički susreti i manifestacije u okviru Medurepubličke zajednice kulture „Sava“; tokom godine.
- Dan oslobođenja opštine Bosanski Šamac, 11. april.
- Dan pobjede, 9. maj — proslava u Domaljevcu.
- Dan borca, 4. jul — proslava u Gornjoj Slatini.
- Dan ustanka naroda i narodnosti Bosne i Hercegovine — proslave u Obudovcu i Crkvini.

SMJEŠTAJ

Hotel „Plaža“ (70 l), B-kategorije; restoran, kafana, aperitiv-bar; telefon (076) 76-250.

Motel „Slatina“ (4 l), 12 km prema Gradačcu.

PTT SLUŽBA

— Poštanski broj	74230
— Pozivni telefonski broj	076
— Telefonska govornica	76-500
— Telegraf	76-213

Radno vrijeme pošte 7—19 h; subotom 8—13 h.

Pošta Crkvina	76-633
Pošta Domaljevac	76-533
Pošta Kornica	76-733

ZDRAVSTVO

Hitna medicinska pomoć	94, 76-166
Medicinski centar — Bolnica	76-110, 76-583, 76-594
Apoteka	76-103

MILICIJA

Stanica milicije	92, 76-153
Opštinski SUP	76-126
Vatrogasci	93, 76-146

BANKE

PBS — Filijala	76-155
Jugobanka — Filijala	76-756

ZA VOZAČE

Auto-moto društvo	76-630
Zimska služba — Doboj-putevi	76-148

28

Hotel „Plaža“

Servis

Šamactrans	76-206, 76-306
------------------	----------------

Auto-dijelovi

Prodavnica „Sava“	76-748
-------------------------	--------

Benzin

Energopetrol (radi non-stop)	76-148
------------------------------------	--------

AUTOBUSKA STANICA

Posavinatrans, biletarnica	76-758
----------------------------------	--------

ŽELJEZNICA

Željeznička stanica na glavnom željezničkom pravcu kroz Bosnu i Hercegovinu, koji se odvaja kod Strizivojne-Vrpolja (pruga Beograd—Zagreb), vodi preko Doboja i Zenice do Sarajeva, i dalje preko Mostara do Kardeljeva.
Informacije: Željeznička stanica, tel. 76-548.

VAŽNIJI TELEFONI

Centar za predškolsko i školsko obrazovanje	76-422
Centar za usmjereno školsko obrazovanje	76-157
Dječiji vrtić „Radost“	76-566
Elektrodistribucija	76-550
Energoinvest — RO Meboš	76-102, 76-160

29

Komunalno uslužna RO „11. april“	76-522
Medicinski centar	76-255
Mjesna zajednica Bosanski Šamac	76-418
Mjesna zajednica Prud	76-611
Mjesna zajednica Tišina	76-723
Opštinska konferencija SK	76-177
Opštinska konferencija SSO	76-301
Opštinska konferencija SSRN	76-179
Opštinsko sindikalno vijeće	76-221
Osnovna škola „Mitar Trifunović Učo“	76-185
PTK — RO Agropromet	76-600
— OOUR Poljoprivreda	76-186
— OOUR Mlinpek	76-248
— OOUR Proteinka	76-591
— OOUR Bosanska	76-115
— OOUR Užarija	76-288
— OOUR Velepromet	76-419
Radio-stanica Bosanski Šamac	76-195
Radna zajednica stručnih službi SIZ	76-637
RO Uniglas, tvornica automobilskih stakala u osnivanju	76-137
Skupština opštine Bosanski Šamac	76-217
Stručne službe mjesnih zajednica	76-574
SOUR „Radnik“ — RO „Gradnja“	76-214
— OOUR Sava	76-304
— OOUR Montaža	76-242
Spomen-dom „Mitar Trifunović Učo“	76-258, 76-444
„Šamac“, tvornica pletenog namještaja	76-245
ŠIT — Šamačka industrija tekstila	76-504, 76-720
ŠIPAD — RO Majeвица	
— OOUR Budućnost, tvornica tapaciranog namještaja	76-666
— OOUR Stil, tvornica stilskog namještaja	76-270
Transservis — RO Šamactrans	76-206
UPI — RO Ugostitelj	76-250
UTVA — OOUR Metalnih konstrukcija	76-746
Veterinarska stanica	76-253

RIBOLOV

Bosanski Šamac je u blizini ušća rijeke Bosne u Savu, koje su poznate po bogatstvu ribom. Lovi se šaran, smuđ, som i škobalj. U blizini su bare Starača i Tišina, bogate štukom, linjakom i deverikom.

Uslovi lova i dozvole prema propisima.

Informacije: Udruženje sportskih ribolovaca, Vijenac JNA bb, tel. 76-784.

LOV

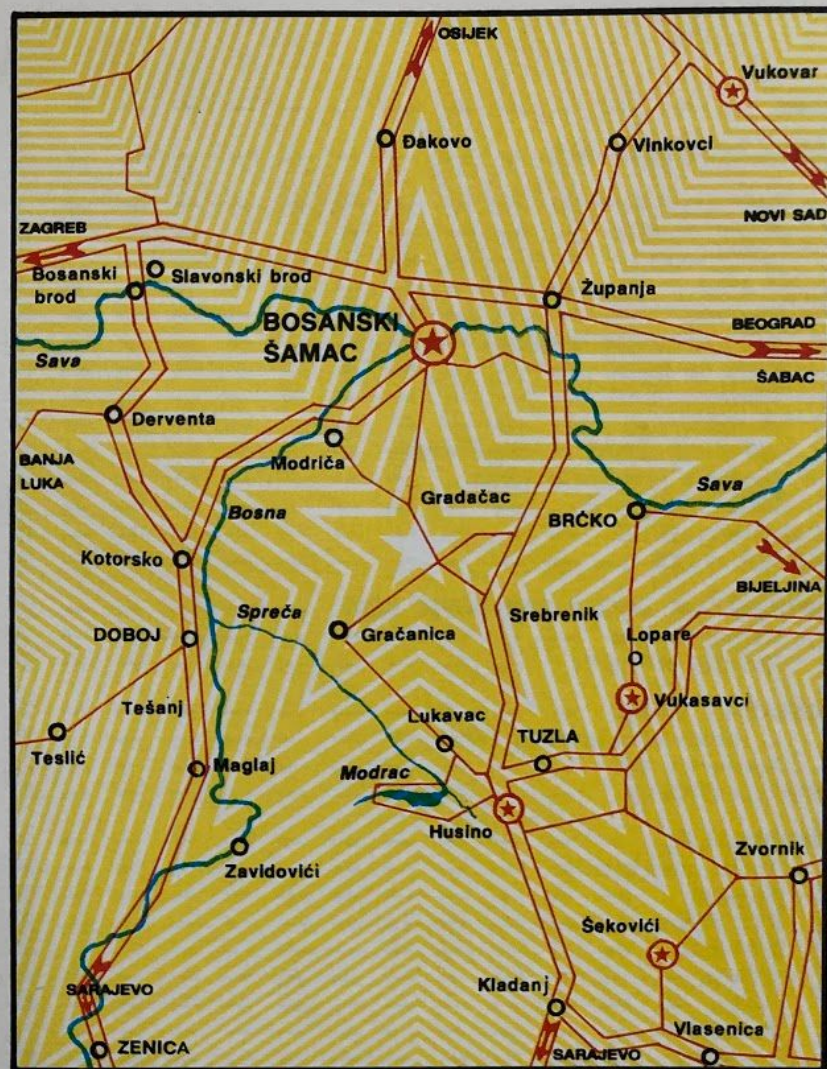
Na području opštine Bosanski Šamac postoji više nizinskih lovišta, koja se prostiru na ukupno 50.000 hektara. To su lovišta — Lugovi (10 km), Obudovac (22 km), Brumac (10 km) i Slatina (10 km). Prema Obudovcu, na 12 km, je lovačka kuća.

Lovi se šljuka, divlja patka, divlja guska i ostale barske ptice, zatim fazan i trčka, te zec i srdač.

Postoji Lovačka organizacija „Fazan“.

Informacije: Uprava lovišta, tel. 76-574.

Lovište Mera (13.000 ha) udaljeno je 10 km od Bosanskog Šamca. Uprava i lovačka kuća su u blizini Odžaka (3 km).

UDALJENOSTI

Bosanski Šamac — Doboj	71 km
Bosanski Šamac — Doboj — Sarajevo	246 km
Bosanski Šamac — Kapanica (put Beograd—Zagreb)	12 km
Bosanski Šamac — Kapanica — Beograd	148 km
Bosanski Šamac — Kapanica — Zagreb	239 km
Bosanski Šamac — Modriča	21 km
Bosanski Šamac — Gradacac	26 km

SADRŽAJ

Uvod	3
MITAR TRIFUNOVIĆ UČO	5
SMRT U JASENOVCU	7
RODNI BRVNIK	8
Učiteljevanje	9
U Srbiji	9
Povratak	10
Među tuzlanskim rudarima	11
Pismo iz Italije	12
Ponovo u Tuzli	13
Husinska buna	14
»Ja se od radnika ne mogu rastati«	16
Hapšenje, progonstvo, robija	16
Drugo progonstvo	18
KAZIVANJA O UČI	19
BALADA O UČI	20
SPOMEN-DOM »MITAR TRIFUNOVIĆ UČO«	21
Kamen-temeljac	22
Zbonište generacija	23
BOSANSKI ŠAMAC	24
U narodnooslobodilačkoj borbi	25
Spomenici NOB	26
STARIJA ISTORIJA	27
INFORMACIJE	28
Stalne manifestacije	28
Smještaj	28
PTT služba	28
Zdravstvo	28
Milicija	28
Banke	28
Za vozače	29
Servis	29
Auto-dijelovi	29
Benzin	29
Autobuska stanica	29
Željeznica	29
Važniji telefoni	30
Ribolov	30
Lov	31
UDALJENOSTI	